

Katarzyna Lisiecka

PORADNIK

**DLA INSTYTUCJI WSPIERAJĄCYCH
OSOBY W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI
I ICH PODOPIECZNYCH**

PORADNIK

DLA INSTYTUCJI WSPIERAJĄCYCH OSOBY W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI I ICH PODOPIECZNYCH

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I

Kształt systemu wsparcia	5
Definicja bezdomności i jej przyczyny	6
Konsekwencje zdrowotne bezdomności	8
Wspieranie i aktywizacja osób w kryzysie	9
Procedura skierowania do schroniska	11
Dane statystyczne	17
Karta Praw Osób Doświadczających Bezdomności	18
Problematyka bezdomności w dokumentach strategicznych	20
O czym pamiętać w kontakcie prywatnym z osobą w kryzysie?	21

CZĘŚĆ II

Informacje dla osób w kryzysie bezdomności w województwie mazowieckim	22
Dlaczego schronisko?	25
Słowa wsparcia	26
Literatura	27
Słowo końcowe	27

WSTĘP

Bezdomność nie jest tożsamością, lecz trudem funkcjonowania w społeczeństwie bez ochrony i komfortu jaki daje nam własne, bezpieczne i wykreowane dokładnie tak jak chcemy miejsce do życia.

Pozostawanie bez domu, w odślonięciu, powoduje u człowieka przewlekły stres, a wiele czynników (w tym nawet warunki pogodowe) może przyczynić się do tego, że stres ten jeszcze się dynamicznie zwiększa. Aby sobie to uświadomić, wystarczy sięgnąć pamięcią do doświadczenia takiego jak np. nieprzewidziane trudności podczas podróży, którą odbywaliśmy czy konieczność wyjścia z domu podczas niekorzystnych warunków pogodowych, gdyż mieliśmy do załatwienia w otwartym terenie coś ważnego lub też otrzymanie nagle bardzo złej wiadomości, która wymagała od nas natychmiastowego działania w oparciu o zasoby, których na tu i teraz nie mogliśmy w sobie i otoczeniu odnaleźć.

Niniejszy poradnik powstał, aby zwrócić uwagę na poważny problem społeczny, jakim jest bezdomność oraz w celu przybliżenia perspektywy osób, które tego problemu doświadczają. Funkcją tej niewielkiej publikacji jest też poszerzenie wiedzy mieszkańców województwa mazowieckiego, w tym zainteresowanych służb na temat sposobów pomocy osobom w kryzysie bezdomności i dostarczenie aktualnej informacji o miejscach, gdzie ta pomoc jest dostępna na Mazowszu.

Poradnik dzieli się na dwie części. Pierwsza z nich zawiera informacje ogólne oraz skierowane do podmiotów wspierających. Druga część jest skierowana do osób wspieranych. Zachęcamy do lektury.

CZĘŚĆ I

KSZTAŁT SYSTEMU WSPARCIA

W Polsce mamy do czynienia z tzw. drabinkowym (czy inaczej „schodkowym”) typem systemu wsparcia dedykowanego osobom w kryzysie bezdomności. To znaczy, że istnieje wiele form wsparcia różnej jakości i o różnej dostępności. Wsparcie typu „niskoprogowego” (modelowo: bez warunków wstępnych i barier) to ogrzewalnie, noclegownie, łaźnie, pralnie, jadłodajnie i punkty poradnictwa – są to formy pomocy dostępne w trybie doraźnym, bez konieczności przeprowadzania postępowania administracyjnego. Jeśli chodzi o wsparcie w postaci całodobowego tymczasowego schronienia – istnieją dwa rodzaje schronisk: aktywizacyjne i z usługami opiekuńczymi. Ponadto na Mazowszu i w Polsce rozwijane są usługi oparte o mieszkania, w tym mieszkania tzw. treningowe – dla osób, które mają doświadczenie korzystania z ww. form wsparcia charakterystycznych dla systemu „drabinkowego” i są już w procesie uzyskiwania docelowego mieszkania socjalnego z zasobu lokalowego gminy oraz mieszkania prowadzone metodą Najpierw Mieszkanie (ang. Housing First), zgodnie z którą osoba otrzymuje możliwość zamieszkiwania w osobnym lokalu na początku procesu wychodzenia z bezdomności, w którym asystuje jej zespół specjalistów. Tę ostatnią metodę pracy z osobami w kryzysie bezdomności i w towarzyszących mu kryzysach psychicznych opisał Sam Tsemberis, założyciel

(USA, rok 1992) organizacji Pathways to Housing, której misją jest położenie kresu bezdomności i wspieranie ludzi w kryzysie w ich powrocie do zdrowia. Polskojęzyczne materiały na ten temat są dostępne m.in. na stronie [www.Fundacji Najpierw Mieszkanie Polska](http://www.FundacjiNajpierwMieszkaniePolska.pl)¹.

Minimalnym pułapem jakiegokolwiek możliwości zdrowienia osób z doświadczeniem bezdomności jest schronisko działające w trybie całodobowym, z którego nie trzeba każdego ranka ruszać w podróż trwającą kilkanaście godzin aż do momentu, gdy ruszą przyjęcia na kolejną noc (tak się dzieje, gdy osoba korzysta z noclegowni), przy czym jest to wciąż rozwiązanie dalece niedoskonałe.

Doskonałe byłoby wykreowanie takiego systemu wsparcia, w którym przeważałyby usługi mieszkaniowe, a jednocześnie profilaktyka i prewencja bezdomności byłyby na poziomie wystarczającym, aby zjawisko bezdomności z czasem faktycznie zanikło.

DEFINICJA BEZDOMNOŚCI I JEJ PRZYCZYNY

Polska definicja prawna bezdomności zawarta w Ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej [dalej: UOPS] – z odniesieniem do przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy – przedstawia nam sytuację osoby w kryzysie bezdomności jako sytuację takiej osoby, która nie zamieszkuje w lokalu mieszkalnym i nie jest zameldowana na pobyt stały (w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności) oraz jako drugi wariant, tzn. osoba nie zamieszkuje w lokalu mieszkalnym i jest zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym jednak nie ma możliwości mieszkania.

¹ <https://najpierwmieszkanie.org.pl/publikacje/strona/otwarty-model-rozdzial-i/> (dostęp 30 czerwca 2023 r.)

W kontekście tych dwóch wariantów:

- 1) brak mieszkania i meldunku stałego,
- 2) meldunek stały i brak możliwości faktycznego zamieszkiwania w lokalu mieszkalnym,

warto zajrzeć do opracowanej przez Europejską Federację Narodowych Organizacji Pracujących na rzecz Ludzi Bezdomnych (fr. *Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri*, pol. Europejska Federacja Krajowych Organizacji Pracujących z Ludźmi Bezdomnymi) [dalej: FEANTSA] typologii bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego, nazywaną skrótowo ETHOS, w ramach której wskazanych zostało 13 wariantów w podziale na cztery grupy tj. **brak dachu nad głową** (pobyt w przestrzeni publicznej, zakwaterowanie interwencyjne), **brak mieszkania** (zakwaterowanie w schroniskach, w placówkach dla ofiar przemocy domowej, w ośrodkach dla uchodźców/imigrantów, zakwaterowanie dla migrujących pracowników, pobyt w instytucjach penitencjarnych, instytucjach ochrony zdrowia i pieczy zastępczej, które trzeba opuścić, a także domy pomocy i mieszkania wspierane dla ludzi w procesie wychodzenia z bezdomności), **niezabezpieczone mieszkanie** (czasowe mieszkanie u rodziny/znajomych, wynajem nielegalny, zagrożenie eksmisją lub przemocą w zamieszkiwanym lokalu) i **nieodpowiednie mieszkanie** (domy „na kółkach”, budynki niekonwencjonalne, konstrukcje tymczasowe, lokale substandardowe oraz mieszkanie w warunkach przeludnienia). Dla wspomnianej powyżej profilaktyki i prewencji bezdomności oraz dla celu zakończenia bezdomności analiza ta wydaje się być kluczową².

Definicja bezdomności zawiera się w słowie *bez-domność* – jest to po prostu **brak domu**, a co do tzw. przyczyn bezdomności – zamiast skupiać się na nich, powinniśmy raczej rozpoznać dobrze jej konsekwencje oraz zadbać o to, aby jak najmniej osób musiało ich doświadczać. Kluczem do tego są **profilaktyka i prewencja**. Profilaktyka rozumiana jako komponent wiedzy o istniejących problemach społecznych i sposobach ich unikania oraz rozwiązywania. Obszarem właściwym do

² https://www.feantsa.org/download/pl___7386404743356865659.pdf (dostęp 25 czerwca 2023 r.)

jej prowadzenia jest system edukacji (na wielu poziomach, rozpoczynając od podstawowego), a prewencja – to oddziaływanie na sytuację osoby, która jest zagrożona bezdomnością w taki sposób, aby uchronić ją przed finalnym znalezieniem się poza bezpiecznym miejscem schronienia i wszelkimi tego konsekwencjami.

Doszukując się przyczyn bezdomności badacze, politycy społeczni, decydenci, specjaliści, w tym również pracownicy organizacji pozarządowych, często zbyt wiele uwagi skupiają na historiach życia ludzi w kryzysie bezdomności i występujących trudnościach takich jak utraty, uzależnienia, zadłużenia etc., niedowartościowując kwestii systemowych takich jak kształt systemu gospodarczego, poziom ubóstwa, poziom bezrobocia, możliwości rynku pracy, polityka mieszkaniowa państwa, w tym dostępność tanich mieszkań, jakość systemu ochrony zdrowia czy bardziej ogólnie: polityka społeczna danego kraju i danego regionu. Na te czynniki jednostka nie ma wpływu, natomiast vice versa ten wpływ jest potężny.

Zdecydowanie brakuje nam w Polsce profilaktyki problemów społecznych. Ludzie wpadając w kryzysy bytowe, zdrowotne etc., pogrążają się w rozpacz, a z czasem w letarg. Nie znają dróg wyjścia. Emocje takie jak wstyd i poczucie winy bardzo często blokują ich konstruktywne działania, których jako profesjonaliści od nich oczekujemy.

KONSEKWENCJE ZDROWOTNE BEZDOMNOŚCI

Bezdomność i pozostawanie bez ochrony w przestrzeni publicznej przekłada się na konkretne choroby. Są to między innymi patologie skóry i tkanek, (do czego bardzo szybko przyczyniają się: wilgoć, upał, mróz, nieodpowiednie ubranie, brak możliwości dobrego odpoczynku etc.), choroby układu krążenia, układu oddechowego etc. Doświadczając bezdomności nie sposób szybko dojść do zdrowia po zabiegach i operacjach chirurgicznych – ponieważ przestrzeń publiczna, nieogrzewany pustostan czy noclegownia, którą codziennie rano na wiele godzin trzeba opuścić, nie dają możliwości przejścia koniecznej rekonwalescencji.

WSPIERANIE I AKTYWIZACJA OSÓB W KRYZYSIE

Praca socjalna i praca psychologiczna ukierunkowana na powrót osoby w kryzysie do dobrostanu psychofizycznego to kluczowe działania merytoryczne. W przypadku osób poza zorganizowanymi miejscami pomocowymi (schroniska, noclegownie etc.) to **streetworking** [w szczególności jego nurt zawodowy – przyp. K.L.] jest kluczowym działaniem w obszarze działań wspierających i aktywizujących osoby w kryzysie bezdomności, które doświadczają zazwyczaj wielu trudności życiowych jednocześnie – bardzo często poza brakiem bezpiecznego miejsca do życia są to: utrata osób bliskich, problemy zdrowotne, traumy. W takim wypadku aktywizacja polega na określeniu wraz z osobą celów możliwych dla niej do osiągnięcia na dany moment. Streetworking służy budowaniu autentycznej i profesjonalnej relacji z osobą, na bazie której można podejmować próby ukierunkowania jej na cele możliwe do wyznaczenia i osiągnięcia w danym momencie. Istotą jest poszanowanie jej samostanowienia i aktualnego poziomu motywacji oraz gotowości, która – by odwołać się do zasad pracy z osobą według Dialogu Motywującego³ – jest wypadkową ważności zmiany, jaką autonomiczna osoba rozważa i jej pewności, że taka zmiana faktycznie może w jej życiu nastąpić.

Przykładowe działania socjalne:

- 1) diagnozowanie potrzeb;
- 2) udzielanie porad socjalnych;
- 3) motywowanie do podejmowania kroków ku wychodzeniu z bezdomności;
- 4) wsparcie w uzyskaniu świadczeń z pomocy społecznej;
- 5) pomoc w uzyskaniu świadczeń ochrony zdrowia;
- 6) pomoc w uzyskaniu poradnictwa prawnego;

³ W.R. Miller, S. Rollnick, „Dialog Motywujący. Jak pomóc ludziom w zmianie”, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014.

- 7) kontakt z partnerami instytucjonalnymi i społecznymi;
- 8) w razie potrzeby asystentura służąca rozwiązywaniu bieżących trudności osoby;
- 9) monitorowanie postępów w realizacji ustaleń zawartych w Kontrakcie Socjalnym, Indywidualnym Programie Wychodzenia z Bezdomności etc.

Działania psychologiczne:

- 1) poradnictwo indywidualne;
- 2) wsparcie w sytuacjach kryzysowych.

Przykładowe działania streetworkerskie:

- 1) patrolowanie miejsc przebywania osób w kryzysie bezdomności;
- 2) udzielanie osobom wspieranym bieżących informacji nt. dostępnych form pomocy;
- 3) motywowanie do korzystania z pomocy społecznej;
- 4) wspieranie w procedurach;
- 5) asystentura w urzędach;
- 6) ścisła współpraca ze Strażą Miejską i Policją;
- 7) współpraca z placówkami ochrony zdrowia;
- 8) w razie potrzeby prowadzenie działań interwencyjnych;
- 9) prowadzenie dokumentacji i konsultacji z innymi specjalistami co do przebiegu patroli i planów działania.

W ramach usług mieszkaniowych (mieszkania treningowe, mieszkania wspomagane) możemy sobie pozwolić na indywidualną, długoterminową pracę z osobą w komfortowych dla niej warunkach, tzn. w prywatności i bezpieczeństwie. W mieszkaniach używamy metody asystentury, dzięki czemu cały proces wychodzenia z bezdomności staje się dla osoby wspieranej i osoby wspierającej klarowny, czytelny oraz, co najważniejsze, w porównaniu z innymi formami wsparcia – bardziej efektywny. Zespoły merytoryczne pracujące w mieszkaniach składają się z pracowników socjalnych, psychologów, psychiatrów, terapeutów, arteterapeutów, pedagogów, praktyków Dialogu Motywującego etc. – w zależności od intensywności pracy z daną osobą.

Przykładowe działania asystenckie w mieszkaniu:

- 1) regularne spotkania z osobą i towarzyszenie jej w procesie usamodzielnienia;
- 2) wsparcie osoby w nowej dla niej sytuacji życiowej;
- 3) wsparcie w codziennym funkcjonowaniu w mieszkaniu;
- 4) wsparcie osoby w orientacji w nowym otoczeniu oraz w nawiązywaniu kontaktów ze społecznością lokalną;
- 5) w razie potrzeby udzielanie bieżących informacji nt. dostępnych lokalnie form pomocy społecznej, aktywizacji zawodowej, doradztwa prawnego etc.;
- 6) w razie potrzeby wspieranie w procedurach i asystentura w urzędach;
- 7) włączanie do bieżącej pracy elementów coachingu, arteterapii, technik relaksacji etc.;
- 8) poszukiwanie możliwości udziału osoby wspieranej w dostępnych lokalnie warsztatach rozwoju, w tym zawodowego, w klubach zainteresowań etc.;
- 9) w razie potrzeby prowadzenie działań interwencyjnych;
- 10) korzystanie z konsultacji eksperckich w celu osiągnięcia jak najlepszych efektów pracy z osobą wspieraną.

PROCEDURA SKIEROWANIA DO SCHRONISKA

Jak postępować w sytuacji, gdy konieczne jest skierowanie osoby w kryzysie bezdomności do placówki pomocy?

Tę ścieżkę określają odpowiednie przepisy⁴. Pracownik socjalny z Ośrodka Pomocy Społecznej, z którego terenu osoba pochodzi lub na terenie którego

⁴ Art. 48a Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

aktualnie przebywa, przeprowadza wywiad środowiskowy, gromadzi, analizuje informacje. Na podstawie tej analizy ustala się status osoby w kryzysie bezdomności – zgodnie z definicją ustawową. W rezultacie wydawana jest decyzja administracyjna, która kieruje osobę do miejsca tymczasowego schronienia. Bez takiej decyzji osoba może skorzystać z „niskoprogowych” form wsparcia, takich jak noclegownia, ogrzewalnia, łaźnia, pralnia, jadłodajnia oraz z punktów poradnictwa.

W Warszawie istnieją trzy kluczowe instytucje związane z ww. procedurą:

1. Ośrodek Pomocy Społecznej

Dzielnicy Wola m.st. Warszawy
Dział Pomocy Osobom Bezdomnym (OPS Wola DPOB)
Adres: ul. Karolkowa 58A, 01-193 Warszawa

Ten Ośrodek Pomocy Społecznej jest odpowiedzialny za kierowanie do miejsc pomocowych, funkcjonujących na podstawie dotacji przyznawanych przez m.st. Warszawę.

2. Biuro Pomocy i Projektów Społecznych (BPiPS)

Urzędu m.st. Warszawy
Adres: ul. L. Kruczkowskiego 2, 00-412 Warszawa

To biuro zajmuje się udzielaniem dotacji organizacjom pozarządowym prowadzącym różne formy pomocy, w tym schroniska, placówki z usługami opiekuńczymi, jadłodajnie, łaźnie, punkty poradnictwa i inne formy wsparcia.

3. Warszawskie Centrum Integracji „Integracyjna Warszawa” (WCI)

Adres: ul. Z. Nałkowskiej 11, 01-886 Warszawa

WCI jest instytucją odpowiedzialną za organizację i prowadzenie placówek oraz programów mieszkaniowych odpowiednich dla potrzeb osób w kryzysie bezdomności, zgodnie z ustawą o pomocy społecznej.

Częstymi problemami związanymi ze skierowaniami osób do miejsc tymczasowego schronienia są:

- brak dotarcia do rzeczywistych potrzeb osób w kryzysie bezdomności, np. po pobytach w szpitalach, co prowadzi do kierowania ich do schronisk bez usług opiekuńczych;
- brak miejsc w schroniskach z usługami opiekuńczymi;
- w okresie jesienno-zimowym brak wystarczającej liczby miejsc w schroniskach bez usług opiekuńczych oraz w placówkach typu „niskoprogowego”.

Osobom w kryzysie bezdomności, które opuściły zakład karny lub areszt śledczy, udziela się pomocy zgodnie z odpowiednimi przepisami⁵.

Informacje na ten temat można uzyskać w zespołach kuratorskich przy Sądach Rejonowych w Warszawie lub w Stowarzyszeniu Penitencjarnym „Patronat” z siedzibą przy ul. Drwęckiej 14, 04-393 Warszawa.

⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości oraz Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 marca 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości.

Tabela 1. Organizacje prowadzące placówki pomocowe dla osób w kryzysie bezdomności w roku 2023, zrzeszone w Branżowej Komisji Dialogu Społecznego ds. Bezdomności Warszawskiej Radzie Opiekuńczej – Mazowsze – podregion centralny

Nazwa organizacji	Dane kontaktowe dostępne na stronach internetowych organizacji
Caritas Archidiecezji Warszawskiej	www.caritasaw.pl/kontakt ul. Krakowskie Przedmieście 62, 00-322 Warszawa tel. 22 828 18 15
Caritas Diecezji Warszawsko-Praskiej	www.cdwp.caritas.pl/kontakt ul. Kawęczyńska 49, 03-775 Warszawa tel. 22 619 44 76
Fundacja Kapucyńska im. bł. Aniceta Koplińskiego	www.fundacja-kapucynska.org/kontakt ul. Kapucyńska 4, 00-245 Warszawa tel. 514 370 771
Fundacja Sławek	www.fundacjaslawek.org [strona www w przebudowie ⁶] ul. Mienia 137, 05-319 Ceglów tel. 508 941 229
Kamilińska Misja Pomocy Społecznej Ojcowie Kamilianie	www.misja.com.pl/kontakt ul. Traktorzystów 26, 02-495 Warszawa tel. 22 478 30 22
Stowarzyszenie „Jesteśmy Nadzieją”	www.jestesmynadzieja.pl/kontakt ul. Wolska 172, 01-258 Warszawa tel. 794 502 402
Misja „Nowy Początek” Kościół Boży w Chrystusie	www.koscioluliczny.pl ul. Łabędzia 37, 04-806 Warszawa tel. 505 262 718
Mokotowskie Hospicjum Świętego Krzyża	www.mokotowskiehospicjum.pl/kontakt.html ul. Magazynowa 14, 02-652 Warszawa tel. 720 908 318
Stowarzyszenie ALTER-EGO	www.alter-ego.org.pl/placowki ul. Wiślana 7, 05-077 Warszawa Wesoła tel. 22 760 86 40
Stowarzyszenie MONAR	www.monar.org/kontakt/dane-teleadresowe ul. Nowolipki 9b, 00-151 Warszawa tel. 22 635 94 37

⁶ stan na 14 lipca 2023 r.

Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat” Oddział w Warszawie	www.patronat.eu/index.php/kontakt ul. Drwęcka 14 (dawna ul. Siennicka 48) 04-393 Warszawa tel. 22 827 55 86
Stowarzyszenie Pomocy i Interwencji Społecznej	www.facebook.com/StowPiIS/?locale=pl_PL ul. Nowogrodzka 7/14, 00-513 Warszawa 22 622 96 33
Stowarzyszenie Samopomocy BURSA im. H.Ch. Kofoeda	www.kofoed.warszawa.pl ul. Lniana 1, 03-889 Warszawa tel. 22 678 53 52
Wspólnota Chleb Życia	www.chlebzycia.org/home/adresy-naszych-domow ul. Łopuszańska 17, 02-220 Warszawa tel. 22 846 66 44
Małe Dzieło Boskiej Opatrzności – Orioniści Prowincja Polska	www.orione.pl/kontakt ul. W. Lindleya 12, 02-005 Warszawa tel. 22 622 56 78
Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta Koło Warszawskie	www.bratalbertwaw.org/kontakt ul. Knyszyńska 1, 03-647 Warszawa tel. 22 679 07 03
Fundacja Po Drugie	www.podrugie.pl ul. Smulikowskiego 4, 00-389 Warszawa tel. 607 209 124
Fundacja św. Jana Jerozolimskiego	www.fundacjaswjana.pl/kontakt ul. Królowej Aldony 13, 03-928 Warszawa tel. 22 617 34 28
Fundacja Najpierw Mieszkanie Polska	www.najpierwmieszkanie.org.pl fundacja@najpierwmieszkanie.org.pl
Fortior – Fundacja dla Wielu	www.fundacja-fortior.org/kontakt fundacja@fundacja-fortior.org tel. 795 631 614
Fundacja Daj Herbatę	www.dajherbate.pl/index.php/kontakt wolontariat@dajherbate.pl
Fundacja Ambulans z Serca	www.ambulanszserca.pl/kontakt fundacja@ambulanszserca.pl tel. 663 600 856
Fundacja Zamieszkani	www.zamieszkani.org.pl ul. Podczaszyńskiego 12, 01-867 Warszawa zamieszkani@zamieszkani.pl

Źródło: opracowanie własne

Część z wymienionych organizacji prowadzi więcej niż jedną placówkę pomocową na terenie województwa mazowieckiego, a informacje na ten temat można znaleźć w rejestrze aktywnych, konkretnych form pomocy osobom w kryzysie bezdomności, prowadzonym przez Wojewodę Mazowieckiego.

W rejestrze znajdziemy zarówno placówki prowadzone przez gminy, jak też te prowadzone przez organizacje pozarządowe na zlecenie gmin. W rejestrze uwzględniono podział na schroniska, schroniska z usługami opiekuńczymi, noclegownie, ogrzewalnie i jest publicznie dostępny na stronie [www Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego](http://www.MazowieckiegoUrzeduWojewodzkiego7)⁷.

Tabela 2. Wybrane miejsca pomocowe poza podregionem stołecznym

Nazwa organizacji	Dane kontaktowe
Caritas Diecezji Warszawsko-Praskiej	Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn ul. POW 20A, 05-120 Legionowo tel. 22 793 03 88
Caritas Diecezji Warszawsko-Praskiej	Mieszkania Chronione Treningowe dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej ul. POW 22, 05-120 Legionowo tel. 506 804 589
Wspólnota „Chleb Życia”	Dom dla matek z dziećmi NAZARET ul. H. Sienkiewicza 4, 05-840 Brwinów tel. 22 729 62 29
Stowarzyszenie MONAR	Schronisko dla Osób Bezdomnych MARKOT Dreglin 7, 06-450 Głinojeck tel. 23 674 00 26
Stowarzyszenie MONAR	Mazowieckie Centrum Pomocy Bliźniemu MARKOT Turowo 12, 06-415 Czernice Borowe tel. 29 752 36 98
Stowarzyszenie MONAR	Schronisko dla Osób Bezdomnych z Usługami Opiekuńczymi MARKOT ul. Mazowiecka 76, Bobrowiec, 05-502 Piaseczno tel. 22 750 16 25

⁷ <https://www.gov.pl/web/uw-mazowiecki/rejestr-miejsc-udzielajacych-tymczasowego-schronienia-osobom-bezdomnym> (dostęp 25 czerwca 2023 r.)

Fundacja Szafirowa	www.spis.ngo.pl/101746-fundacja-szafirowa ul. F. Ryxa 9, 05-505 Zawodne tel. 22 750 23 58
Stowarzyszenie Antidotum	www.stowarzyszenieantidotum.org.pl Janowo 42, 05-180 Pomiechówek tel. 531 112 114
Fundacja Obiektywna	www.obiektywna.org/kontakt ul. F. Chopina 33, 05-085 Kampinos tel. 502 470 997

Źródło: opracowanie własne

DANE STATYSTYCZNE

Według ogólnopolskiego badania z roku 2019 na Mazowszu przebywało **4278** osób w kryzysie bezdomności, z których około **3000** – na terenie Warszawy, w tym osoby urodzone w stolicy i osoby migrujące do niej⁸.

W roku 2019 badanie to przeprowadzono po raz piąty (w nocy z 13 na 14 lutego). Kolejnej edycji wciąż oczekujemy, ponieważ do tej pory uniemożliwiła jej wykonanie m.in. pandemia COVID-19.

Według autorów raportu z badania ministerialnego, uzyskane w 2019 roku wyniki, w porównaniu z wynikami uzyskanymi dwa lata wcześniej, pozwalały na stwierdzenie, iż liczba osób w kryzysie bezdomności w Polsce maleje.

Wzbudziło to poważne wątpliwości wśród pracowników wielu organizacji pozarządowych, szczególnie w odniesieniu do uzyskanego wyniku liczby osób w kryzysie bezdomności, żyjących w przestrzeni publicznej i w miejscach niemieszkalnych. Dotarcie do nich jest trudniejsze niż uzyskanie liczby osób korzystających ze wsparcia

⁸ <https://www.gov.pl/web/rodzina/wyniki-ogolnopolskiego-badania-liczby-osob-bezdomnych-edycja-2019> (dostęp: 18 czerwca 2023 r.)

instytucjonalnego, co do których wystarczy uzyskać informacje z baz danych prowadzonych przez pracowników placówek – schronisk, noclegowni, ogrzewalni etc.

Bezdomność ze swojej natury jest trudno uchwytna i trudno obserwowalna. Z FEANTSA płyną w ostatnim czasie informacje o planach wprowadzenia w Europie jednolitych badań dot. problemu bezdomności – z udziałem partnerów w poszczególnych krajach.

Uświadomienie sobie tego faktu tzn. braku dostatecznych danych statystycznych oraz braku bardzo dobrych badań psychologicznych, a następnie uzupełnienie ich obydwu – jest jedną z podstawowych kwestii, która może znacząco pomóc politykom społecznym i praktykom tzn. pracownikom jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, schronisk, noclegowni, ogrzewalni, w tym streetworkerom, psychologom, pedagogom, terapeutom – by mogli oni z problemem bezdomności faktycznie się zmierzyć i rozwiązać go, czyli zakończyć bezdomność na Mazowszu i w całej Polsce.

KARTA PRAW OSÓB DOŚWIADCZAJĄCYCH BEZDOMNOŚCI⁹

Zasadniczo, na gruncie prawa konstytucyjnego, osobom w kryzysie bezdomności przysługują takie same prawa jak każdemu obywatelowi i obywatelce, których kryzys ten nie dotyczy, w praktyce jednak osoby te napotykają na wiele trudności w korzystaniu ze swoich praw. Z tego powodu Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich wspiera od lat wprowadzanie w polskich społecznościach lokalnych Karty Praw Osób Doświadczających Bezdomności, jako dobrowolnej deklaracji społeczności lokalnej, która jako taka może pełnić szereg ważnych funkcji.

⁹ <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/ulotka%20o%20Karcie%20Praw%20Ob%20C3%B3b%20Bezdomnych.pdf> (dostęp 25 czerwca 2023 r.)

Karta może służyć uwrażliwieniu organów samorządu terytorialnego odpowiedzialnych za przeciwdziałanie bezdomności na prawa, do których przestrzegania są one zobowiązane na mocy Konstytucji oraz może wskazywać kluczowe obszary do prowadzenia skutecznych działań. Karta może mieć wymiar edukacyjny dla osób tworzących konkretną społeczność lokalną, a ponadto może ona być podstawą do sieciowania różnych podmiotów i instytucji, które mają swoje zadania w kontekście problematyki bezdomności. Na Mazowszu podjęto próbę przyjęcia Karty w Warszawie, proces ten pozostaje na razie niedokończony, przy czym niedawno padła ze strony Dyrekcji BPIPS deklaracja na temat planowanego powrotu do prac nad Kartą w bieżącym roku.

Karta¹⁰ podkreśla najważniejsze prawa osób w kryzysie bezdomności, którymi są:

- 1) prawo do wyjścia z bezdomności;
- 2) prawo do mieszkania lub jeśli jego zapewnienie nie jest możliwe, wówczas prawo do godnego tymczasowego schronienia;
- 3) prawo do korzystania z przestrzeni publicznej i swobodnego przemieszczania się w niej;
- 4) prawo do równego traktowania;
- 5) prawo do korzystania z adresu korespondencyjnego w celu zapobiegania dyskryminacji na gruncie praw pracowniczych i praw do świadczeń socjalnych;
- 6) prawo dostępu do podstawowych, publicznie dostępnych, urządzeń sanitarnych, w tym do wody bieżącej i pitnej;
- 7) prawo do usług ratujących życie;
- 8) prawo do udziału w wyborach;
- 9) prawo do ochrony danych osobowych;
- 10) prawo do prywatności;
- 11) prawo do podejmowania czynności niezbędnych do przetrwania w granicach obowiązujących przepisów.

¹⁰ <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Karta%20Praw%20Os%20C3%B3b%20do%20C5%9Bwiadczaj%20C4%85cych%20bezdomno%20C5%9Bci.pdf> (dostęp 30 czerwca 2023 r.)

PROBLEMATYKA BEZDOMNOŚCI W DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH

W ramach Krajowego Programu *Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021–2027* [dalej: KPPUiWS] bezdomność umiejscowiona jest w Priorytecie II. Zapisy KPPUiWS

jednoznacznie wskazują kierunki przyszłych działań deinstytucjonalizujących pomoc osobom w kryzysie bezdomności, co do których MRiPS widzi konsekwencje

długotrwałego przebywania w placówkach wieloosobowych w postaci pogłębienia się wykluczenia społecznego klientów tych placówek. Na bazie tej diagnozy w nadchodzących latach podejmowane będą takie działania, dzięki którym w Polsce odejdziemy od świadczenia usług w formie instytucjonalnej (duże schroniska, długie pobyty osób wykluczonych w miejscach zbiorowego zamieszkania) na rzecz usług środowiskowych, tj. m.in. wspomnianego streetworkingu i asystentury, co umożliwić ma rozwój mieszkalnictwa z jednoczesnym rozwojem usług wspierających osoby w kryzysie bezdomności w ich pełnym powrocie do społeczeństwa. Jest to stanowisko zgodne z założeniami zainicjowanej w roku 2021 europejskiej platformy zwalczania bezdomności przy Komisji Europejskiej, której celem jest dialog, wzajemne uczenie się i zacieśnienie współpracy wszystkich podmiotów dążących do wyeliminowania bezdomności w Europie. Uruchomione już w tym kontekście finansowanie europejskie w perspektywie na lata 2021–2027 przynosi możliwości przeprowadzenia znaczącej modyfikacji systemu wsparcia dedykowanego osobom w kryzysie bezdomności w oparciu o usługi środowiskowe i oparte o mieszkania. Pełna informacja na ten temat dostępna jest na stronach internetowych Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej: www.funduszeuropejskie.gov.pl oraz na stronie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego www.mazovia.pl/wsparcie-unijne.

Odpowiedzią na wytyczne *Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021–2027* jest

*Wojewódzki Program Rozwiązywania Kryzysu Bezdomności Województwa Mazowieckiego*¹¹, zawierający diagnozę dla regionu i precyzujący zadania własne samorządu województwa, którymi są:

- 1) rozpoznawanie przyczyn ubóstwa i bezdomności oraz opracowywanie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tych zjawisk;
- 2) diagnozowanie i monitorowanie problemów społecznych w regionie;
- 3) promowanie nowych, skutecznych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej;
- 4) sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie.

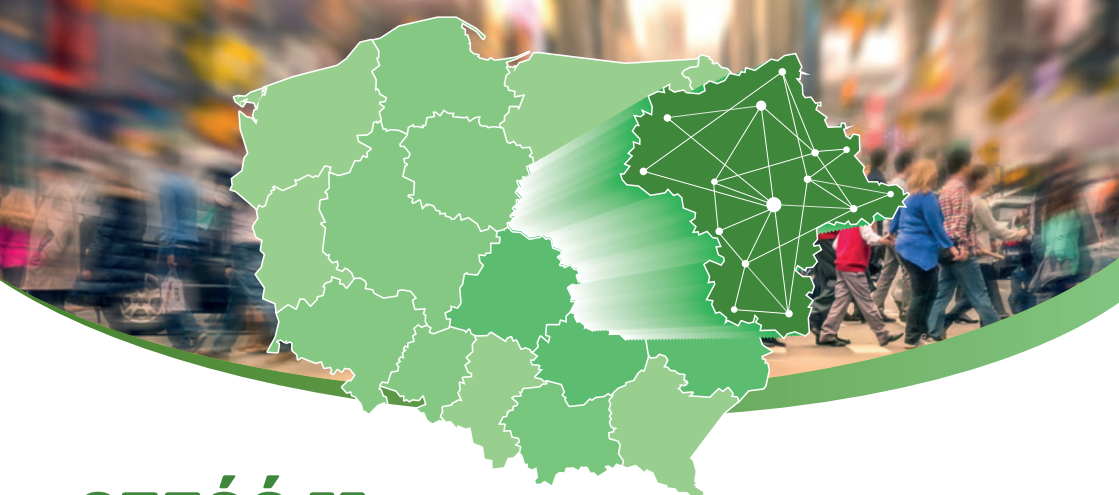
Pełna treść dokumentu dostępna jest na stronie www.mcps.com.pl i stanowi merytoryczną bazę do tworzenia gminnych strategii przeciwdziałania bezdomności oraz rozwoju usług społecznych opartych o mieszkania.

O CZYM PAMIĘTAĆ W KONTAKCIE PRYWATNYM Z OSOBĄ W KRYZYSIE?

Istotne jest, aby zauważyć tę osobę, jako kogoś ważnego i kogoś, kto kiedyś był w innym punkcie życia, za jakiś czas też będzie w innym punkcie, teraz natomiast doświadcza trudności. Podczas jednorazowego, spontanicznego spotkania zazwyczaj nie wiemy od kiedy ten kryzys trwa i jak wiele konsekwencji już spowodował. Dlatego tak ważne jest, aby zwrócić uwagę – zanim da się wsparcie rzeczowe, żywnościowe czy finansowe. Może być ono na dany moment konieczne i właściwe, jednak warto również zlokalizować najłatwiej osiągalny punkt wsparcia systemowego, czyli OPS lub organizację pozarządową działającą w tym konkretnym terenie.

W sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia niezbędne jest oczywiście wezwanie służb.

¹¹ https://bip.mcps.com.pl/wp-content/uploads/sites/2/2023/03/Program_Rozwazywania_Kryzysu_Bezdomnosci.pdf (dostęp 17 lipca 2023 r.)

CZĘŚĆ II

INFORMACJE DLA OSÓB W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM

Poniżej znajdziecie Państwo podstawowe, bieżące informacje na temat tego, jakie kroki można zaplanować oraz co konkretnie warto zrobić, aby wydzwignąć się z ekstremalnie trudnego położenia związanego z brakiem bezpiecznego miejsca do życia. Zostały tu wskazane najbardziej podstawowe kwestie. Jest jeszcze wiele innych. Każdą z nich można dyskutować i planować poprawę własnego położenia. Nie ma rzeczy niemożliwych jeśli jest się zdeterminowanym, by zrealizować własne zamierzenia. Ta część poradnika skierowana jest do osób doświadczających bezdomności i powstała z udziałem pracowników i pracownic oraz osób wspieranych¹² w Praskim Centrum Pomocy Bliźniemu MONAR-MARKOT przy ul. Kijowskiej 22 w Warszawie, z udziałem ekspertów przez doświadczenie, tzn. osób, które doświadczyły wykluczenia społecznego. Razem zastanawialiśmy się nad tym na co zwrócić uwagę.

¹² **Empowerment** osób wspieranych jest konieczny dla dobrego zrozumienia problemu i planowania adekwatnych rozwiązań systemowych – na bazie doświadczenia życiowego ludzi, którzy z kryzysem bezdomności musieli się w swoim życiu zmierzyć oraz są gotowi tym doświadczeniem się podzielić.

1. PODSTAWOWE INFORMACJE O WARSZAWSKIM¹³ SYSTEMIE WSPARCIA OSÓB W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI DLA OSÓB W PRZESTRZENI PUBLICZNEJ:

- Jeżeli Państwo macie wolę otrzymania schronienia **w placówce całodobowej, czyli w SCHRONISKU** – proszę się kierować do **Ośrodków Pomocy Społecznej w dzielnicach**. W każdej mazowieckiej gminie i w każdej z dzielnic Warszawy taki ośrodek działa. Pracownicy OPS są zobowiązani przyjąć wniosek, rozeznając sytuację każdej osoby, która się zgłosi.
- Jeśli Państwo potrzebujecie pilnie **schronienia na noc**, to pracownicy OPS również udzielą informacji na temat tego, gdzie najbliższej prowadzona jest noclegownia.

W Warszawie działają trzy noclegownie:

- **ul. Kupiecka 15**
(Białołęka, blisko przystanków PKP Żerań i Osiedle Marywilska)
- **ul. Kaczorowa 39**
(Białołęka, blisko przystanku Kupiecka)
- **ul. Myśliborska 53**
(Białołęka, blisko przystanku Płużnicka, od Biedronki na lewo, za szlabanem przy budynku oznaczonym 53 od ulicy – kilkaset metrów w głąb)

Do noclegowni wchodzi się od godziny około 18.00 (w sezonie letnim od godz. 19.00), warto jednak być godzinę/półtorej wcześniej, aby w przypadku braku miejsc w jednej noclegowni mieć czas na dotarcie do tej, w której są jeszcze wolne miejsca. PRACOWNICY NOCLEGOWNI POSIADAJĄ I PODAJĄ TAKIE INFORMACJE. W razie problemów należy poprosić opiekuna noclegowni o wykonanie telefonu do **KOORDYNATORA WARSZAWSKIEGO CENTRUM INTEGRACJI**. Numer tego koordynatora działa **całą dobę**. Koordynator ma pełną wiedzę na temat tego, gdzie są dostępne miejsca w Warszawie w danym

¹³ Według oficjalnych statystyk warszawski system wsparcia jest adekwatny do potrzeb, a jednak wielu praktyków ma świadomość, że zdarzają się sytuacje, w których osoba w kryzysie bezdomności odchodzi od drzwi instytucji bez wsparcia, dlatego modyfikacja tego systemu w kierunku jego pełnej efektywności i w oparciu o zasady humanitaryzmu jest cały czas potrzebna, wręcz konieczna.

momencie – i to on decyduje o ich wykorzystaniu. Proszę się nie wahać, lecz korzystać z tej możliwości. Korzystając z noclegowni można podjąć kroki ku uzyskaniu miejsca schronienia całodobowego. Wystarczy o tym powiadomić dyżurującego opiekuna.

ORGANIZATORAMI SYSTEMU WSPARCIA W WARSZAWIE SĄ DWIE INSTYTUCJE:

Warszawskie Centrum Integracji, które mieści się w budynku zlokalizowanym przy ul. Zofii Nałkowskiej 11, 01-886 Warszawa
***blisko METRA SŁODOWIEC

oraz

Biuro Pomocy i Projektów Społecznych m.st. Warszawy odpowiedzialne za zorganizowanie pomocy osobom w kryzysie bezdomności – jest ono zlokalizowane przy ul. Leona Kruczkowskiego 2, 00-412 Warszawa
***blisko PKP Powiśle

Te dwie instytucje są odpowiedzialne za zabezpieczenie zdrowia i życia ludzi w kryzysie bezdomności na terenie miasta stołecznego Warszawy.

2. PODSTAWOWE INFORMACJE O WARSZAWSKIM SYSTEMIE WSPARCIA OSÓB W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI DLA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z OGRZEWALNI:

Jeżeli Państwo korzystacie z OGRZEWALNI i macie wolę otrzymania **miejsca w schronisku dla osób w kryzysie bezdomności**, które jest placówką całodobową, na terenie której w trybie 24-godzinny osoba w kryzysie ma zapewnione tymczasowe miejsce schronienia oraz może korzystać ze wsparcia pracownika socjalnego na miejscu – proszę się kierować do **Ośrodków Pomocy Społecznej [OPS]** w dzielnicach Państwa aktualnego przebywania.

W każdej gminie Mazowska i w każdej z dzielnic Warszawy taki ośrodek działa w godzinach 8.00–16.00.

Pracownicy OPS są zobowiązani przyjąć Państwa wniosek, rozeznając sytuację każdej osoby, która się zgłosi. Na wydanie decyzji administracyjnej OPS ma maksymalnie 30 dni. Należy podać **adres korespondencyjny dla OPS i należy poinformować OPS**, jeśli zmieni się miejsce przebywania.

Dla warszawskich ogrzewalni przy ul. Kupieckiej 15 i ul. Myśliborskiej 53 właściwy jest:

**Ośrodek Pomocy Społecznej
Dzielnicy Białołęka m.st. Warszawy
ul. Marywilska 44C, 03-042 Warszawa**

Dla warszawskiej ogrzewalni przy ul. Grochowskiej 111/113 właściwy jest:

**Ośrodek Pomocy Społecznej
Dzielnicy Praga Południe m.st. Warszawy
ul. Wiatraczna 11, 04-366 Warszawa**

Serdecznie zachęcamy do wnioskowania o pomoc w formie schroniska.

DLACZEGO?

Ponieważ jest to lepsza forma wsparcia. W schronisku możecie Państwo poczynić dalsze kroki: zadbać o zdrowie, o sprawy formalne, uzyskać wsparcie pracownika socjalnego schroniska wielokrotnie w trakcie tygodnia/miesiąca itd., a przy tym jest zapewnione pełne wyżywienie, możliwość bezpiecznego przechowania swoich rzeczy, stałego dostępu do sanitariatów, pralni etc. Jest też możliwość skorzystania z programów dodatkowych, np. ze wsparcia psychologicznego, a przede wszystkim otrzymacie Państwo

kompleksową poradę i pomoc w kwestii możliwości złożeniu wniosku o najem lokalu socjalnego.

Schroniska są różne, ale każde z nich jest ZDECYDOWANIE lepsze niż ogrzewalnia czy noclegownia.

Bezdomność to ogromny kryzys, także psychiczny, dlatego:

- dobrze jest nie oczekiwać od siebie samego zbyt wiele od razu;
- dobrze jest planować i wykonywać kolejne kroki, a każdy z tych wykonanych widzieć jako sukces;
- ewentualne niepowodzenia dobrze jest przekuć w świadomość własnego doświadczenia życiowego;
- dobrze jest również szukać sojuszników, czyli dobrych ludzi, którzy pomogą, na przykład użyczą telefonu, aby zadzwonić gdzieś lub nawet zaprowadzą do konkretnego miejsca pomocowego;
- dobrze jest „przełamać się wewnątrznie” i w ogóle poprosić o pomoc, w jednoczesnej akceptacji własnych emocji takich jak lęk i wstyd;
- dobrze jest koncentrować się na tych osobach, które pomogły, wskazały drogę, a nie jedynie osądziły;
- dobrze jest wierzyć – w siebie, a przynajmniej samego siebie nie winić za zaistniałą sytuację;
- dobrze jest też pamiętać, że każdy z nas jest Obywatelem/ Obywatelką – i wszyscy mamy prawo do pomocy społecznej zawarte w Konstytucji, Ustawie o pomocy społecznej i wielu innych przepisach prawnych.

PAMIĘTAJ!

To Ty masz w sobie wielką moc.

Jeśli nawet teraz jest bardzo źle, to na pewno nie było tak zawsze.

Będąc w bezdomności jesteś jak dziecko, które uczy się chodzić – próbuj jak ono, nieustannie, a Twoja szansa nadejdzie i los się odmieni.

Każdy człowiek zasługuje na godne życie.

Pamiętaj o tym. Uwierz w to.

Powodzenia i do zobaczenia!

LITERATURA

Braciak J., *Prawo do prywatności*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004.

Brzozowski W., Krzywoń A., Wiącek M., *Prawa Człowieka*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021.

Safjan M., Bosek L. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016.

BAZA PUBLIKACJI ELEKTRONICZNYCH OGÓLNOPOLSKIEJ FEDERACJI NA RZECZ ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU BEZDOMNOŚCI:

<https://sites.google.com/view/bezdomnosc-pl/baza-wiedzy>

BAZA WIEDZY nt. Najpierw Mieszkanie/Housing First:

<https://najpierwmieszkanie.org.pl/baza-wiedzy/>

SŁOWO KOŃCOWE

Monitorowanie i badanie problemu bezdomności, wymiana wiedzy i doświadczenia pomiędzy pracownikami jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (JOPS) i pracownikami sektora pozarządowego, dialog i partnerska współpraca pomiędzy stroną samorządową i organizacjami pozarządowymi oraz dynamiczne zwiększanie skali tych działań, które już uznane zostały za dobre praktyki, w tym streetworkingu i usług opartych o mieszkania – w perspektywie następnych lat powinny znacznie przybliżyć nas do ostatecznego rozwiązania problemu bezdomności na Mazowszu, w kraju i we wspólnocie europejskiej, którą jako Polska współtworzymy. Mazowsze posiada zarówno dużą sieć JOPS, jak również działa tu wiele bardzo doświadczonych podmiotów trzeciego sektora, co przy racjonalnej polityce rządowej i wykorzystaniu finansowych instrumentów unijnych zdecydowanie powinno przynieść efekty w postaci działań, po wdrożeniu których, zgodnie z zasadami pomocniczości i podziału kompetencji poszczególnych interesariuszy, uzyskamy jako społeczność regionalna dobre efekty w tym zakresie.

MAZOWIECKIE
CENTRUM POLITYKI
SPOŁECZNEJ

Jesteś w centrum

ul. Grzybowska 80/82, 00-844 Warszawa
tel. 22 376 85 00, fax 22 376 85 99
mcps@mcps.com.pl
www.mcps.com.pl
www.facebook.com/mcpswarszawa

25^{lat} Mazowsze

ISBN: 978-83-63332-98-3